

др *Јадранка* ДАБОВИЋ-АНАСТАСОВСКА
редовни професор Правног факултета „Јустинијан Први“
при Универзитету “Св. Кирил и Методиј“ у Скопљу,
Република Македонија

др *Ненад* ГАВРИЛОВИЋ
ванредни професор Правног факултета „Јустинијан Први“
при Универзитету “Св. Кирил и Методиј“ у Скопљу,
Република Македонија

ПОНУДА ЗА ЗАКЉУЧЕЊЕ УГОВОРА У ПРОЈЕКТУ ГРАЂАНСКЕ КОДИФИКАЦИЈЕ РЕПУБЛИКЕ МАКЕДОНИЈЕ

Резиме

Аутори се у раду баве проблематиком уређивања понуде за закључење уговора у пројекту треће књиге Грађанског законика Републике Македоније, која се тиче облигационих односа. Појединачно се разгледају ревизије правила о понуди која се тичу појма понуде, елемената понуде и обавезности понуде. Паралелно су приказана, при том, решења измена и допуна македонског Закона о облигационим односима из 2008. и нова предложена решења пројекта треће књиге ГЗРМ. Излагање аутора показује да се предложена решења држе устаљене правне традиције док се, истовремено, прихватају модерна решења међународних и европских правних извора и пројеката уговорног права.

Кључне речи: уговор, понуда, елементи понуде, обавезност понуде, форма

І Увод

Због неометаног одвијања промета, неопходна је стабилна и усаглашена правна регулатива материје која се односи на уговоре. Постизање стабилног и квалитетног законодавства је жеља која је наметнута најпре намером Републике Македоније и земаља региона да што брже

прођу пут евро-интеграције, а такође и потребама слободног тржишта где би се поштовали приватна својина и иницијатива. Имајући ове циљеве у виду, у Републици Македонији је у току процес припреме Грађанског законика Републике Македоније – ГЗРМ.¹ Трећа књига овог пројекта се бави материјом облигација. Пројекат треће књиге ГЗРМ је израђен у смислу измена и допуна македонског Закона о облигационим односима – ЗОО.² Не улазећи у целокупни процес грађанске кодификације у Републици Македонији,³ у овом се раду указује једино на решења која се тичу понуде за закључење уговора.

Релевантност питања понуде за закључење уговора произлази најпре уз чињенице што су сам појам уговора и процес његовог закључења прва питања која се намећу при разгледању материје уговорног права. Сама понуда је пак, у великом броју случајева, иницијални акт у процесу закључења уговора. Ово имајући у виду да се, у пракси, велики број уговора закључује по устаљеном механизму давања понуде за закључење уговора и њезиног прихвата, односно акцепта. Наведени приступ у пракси следи и упоредно право или, другим речима, исти је изражен у правним решењима којима се уређује материја уговорног права. Стање ствари је такво и поред теоретских ставова да је механизам понуде и акцепта непотребан у модерном уговорном праву.⁴ Истини за вољу, аутономни извори уговорног права, као што су Начела европског уговорног права – НЕУП, акценат стављају на потребу постојања тзв. довољне сагласности, али о овим специфичностима касније у раду.

Циљ овог рада је, стога, да се преко анализе предложених решења пројекта треће књиге ГЗРМ одреде место и релевантност понуде за за-

1 Одлука за формирање на Комисија за изготвување на Граѓански законик на Република Македонија [Одлука о формирању Комисије за израду Грађанског законика Републике Македоније], *Службен весник на Република Македонија [Службене новине Републике Македоније]*, бр. 04/11 и Одлука за изменување и допунавање на Одлуката за формирање на Комисија за изработување на Граѓански законик на Република Македонија [Одлука о изменама и допунама Одлуке о формирању Комисије за израду Грађанског законика Републике Македоније], *Службен весник на Република Македонија [Службене новине Републике Македоније]*, бр. 19/12).

2 *Службен весник на Република Македонија [Службене новине Републике Македоније]*, бр. 18/01, 78/01, 04/02, 59/02, 05/03, 84/08, 81/09, 161/09, 23/13 и 123/13.

3 Вид. Gale Galev, Jadranka Dabović-Anastasovska, Neda Zdraveva, Nenad Gavrilović, „Predmet i metod građanskog prava kao osnovne determinante i vodilje u pripremi i izradi Građanskog zakonika Republike Makedonije“, *Pravni život*, br. 10/2011, 387 и даље.

4 Вид. Shawn J. Bayern, „Offer and Acceptance in Modern Contract Law: A Needles Concept“, *California Law Review*, Vol. 103/2015, 75-84.

кључење уговора у будућем ГЗРМ. У контексту прихваћеног приступа, битно је споменути две ствари. Прво, реформа правила ЗОО извршена у току израде пројекта треће књиге ГЗРМ је, у ствари, трећи корак у реформи македонског уговорног права. Ова, свакако, ако се савезни југословенски Закон о облигационим односима – ЗОО 1978.⁵ узме као основа македонског облигационог права што је, бар по нама, неспорно. Први је корак доношење ЗОО у 2001,⁶ док су други корак детаљне измене и допуне ЗОО из 2008.⁷ када су, између осталог, биле извршене и интервенције у погледу решења о понуди за закључење уговора. Друго, сходно споменутих аспирацијама Републике Македоније о бржем затварању процеса њене евро-интеграције, целокупни процес реформе македонског облигационог права је вршен не само са намером усаглашавања са европском правном стечевином него и са намером искоришћавања компаративних искустава и консултирајући при том модерне развоје у уговорном праву на међународном и европском нивоу. Овај рад следи ова два приступа.

II Ревизија правила о понуди

1. Појам понуде

У великом броју случајева, понуда представља завршну фазу преговарачког процеса и иницијалну фазу у процесу закључења уговора одређеног садржаја. Генерално, понуда је предлог који једна страна даје другој у циљу закључења уговора одређеног садржаја.⁸ У овом смислу ЗОО 2001. следи решења ЗОО 1978. Не може се стога рећи да је у 2001. извршена нека битнија реформа правила о закључењу уговора. Новела 2008, са друге стране, је унела неке измене. Тако, док је у чл. 24(1) ЗОО

5 Службени лист Социјалистичке Федеративне Републике Југославије, бр. 29/78, 39/85, 46/85, 45/89 и 57/89.

6 Закон за облигационите односи [Закон о облигационим односима] – ЗОО 2001, *Службен весник на Република Македонија [Службене новине Републике Македоније]*, бр. 18/01. Вид. Галев, Јадранка Дабовиќ-Анастасовска, *Облигационо право: практикум, книга прва*, Скопје, 2001, 16 и даље.

7 Закон за изменување и допуњавање на Законот за облигационите односи [Закон о изменама и допунама Закона о облигационим односима] – Новела 2008, *Службен весник на Република Македонија [Службене новине Републике Македоније]*, бр. 84/08, 81/09 и 161/09. Вид. Gale Galev, Jadranka Dabovic-Anastasovska, Goran Koevski, Neda Zdraveva, Nenad Gavrilovic, „Development of the Law on Obligations in the Republic of Macedonia: The Second Review to the Law on Obligations from 2008“, *Thirty Years of the Law on Obligations: de lege lata and de lege ferenda* (ed. Radovan Vukadinović), Belgrade, 2009, 145 и даље.

8 Вид. Јаков Радишић, *Облигационо право: општи део*, 7. издање, Београд, 2004, 90.

2001 (чл. 32(1) ЗОО 1978), понуда дефинисана као предлог за закључење уговора учињен одређеном лицу, који садржи све битне састојке уговора тако да би се његовим прихватањем могао закључити уговор, Новела 2008. је брисала део који се односи на капацитет понуде да, помоћу акцепта, предлог понудиоца претвори у уговор. Оваквим интервенцијама Новеле 2008. је се, у ствари, хтело избећи понављање са правилима о акцепту.⁹ Занемарено је, са друге стране, да понуда не мора бити само потпуна, о чему ће бити реч касније, него и перфектна. Ово задње у смислу да се понуда, после давања пуноважног акцепта, претвара у уговор.

Другим речима, на понуду се не могу направити никакве резерве, односно понуда обавезује само у оним елементима које садржи и само ће ти елементи чинити садржину уговора уколико акцепт буде безрезервно и пуноважно учињен. Свака резерва која би евентуално била учињена при прихватању понуде је, у ствари, нова понуда понуђеног и квалитативно је део преговарачког процеса, а не коначни предлог за закључење уговора (чл. 33. ЗОО; чл. 41. ЗОО 1978). Имајући ово у виду, пројекат треће књиге ГЗРМ враћа основну дефиницију понуде из чл. 24(1) ЗОО 2001, односно из чл. 32(1) ЗОО 1978, чиме се потенцира тзв. намера обавезивања.¹⁰ Иначе, капацитет понуде да њеним акцептом доведе до пуноважног уговора произлази и из решења међународних и европских правних извора и пројеката уговорног права. Тако, на пр., у чл. 14(1) Конвенције Уједињених нација о уговорима о међународној продаји робе – БК се говори о намери понудиоца да се обавезе у случају прихватања. Ово је случај и са одредбама садржаним у чл. 2:201(1) НЕУП, чл. II.-4:201(1)(а) Нацрта заједничког референтног оквира – НЗРО, чл. 2.1.2. Начела UNIDROIT о међународним трговачким уговорима – НМТУ и чл. 31(1)(а) Предлога Регулative Европског парламента и Савета о заједничком европском праву о продаји – ЗЕПП.

Неспорно је да се понуда може направити било присутном било одсутном лицу. Новелом 2008. је ово само изричито уређено, а преко регулација овог питања у чл. 24(2) ЗОО.¹¹ Циљ ове интервенције није био толико декларативан него је више служио као основа за даља разграничења између рока обавезности понуде зависно од тога да ли је понуда учи-

9 Решење у овом смеру је садржано и у чл. 253(1) хрватског *Zakona o obveznim odnosima, Narodne novine*, br. 35/05, 41/08, 125/11 i 78/15.

10 Тако, по одлуци Врховног суда БиХ, Рев. 50/89 од 14.09.1989. године, обавештење власника ствари имаоцу права прече куповине нема карактер понуде за закључење уговора.

11 Настала се, при том, номо-техничка померања која ће бити наведена касније у раду.

њена присутном или одсутном лицу (чл. 29. ЗОО; чл. 37. ЗОО 1978). Даље, ова формулација служи и као основа за ново решење које се тиче понуде учињеном комуникацијским средством. Наиме, Новелом 2008. је уређено ново правило којим се најпре предвиђа да се понуда учињена комуникацијским средством сматра понудом између одсутних лица (чл. 24-а(1) ЗОО). Поред наведеног правила је уређен и изузетак па се одредбом из чл. 24-а(2) ЗОО предвиђа да, уколико се у конкретном случају може одмах дати одговор на понуду, онда се сматра да је понуда дата комуникацијским средством учињена између присутних лица, ако посебним законом није друкчије уређено. Наведена правила су такође резултат друге допуне уведене Новелом 2008, односно уређивањем новог правила у чл. 20(2) ЗОО које уређује да се воља за закључење уговора може изјавити и помоћу различитих комуникацијских средства (телефон, факс, интернет веза и друга).¹² Коначно, ова правила су израђена имајући у виду правила Модел Закона о електронској трговини из 1996. и Конвенције Уједињених нација о употреби електронских комуникација у међународним уговорима из 2005.

Овакво уређивање модалитета изјаве воље има своје последице и на саму форму уговора. Новела 2008, имајући при том у виду и правила Модел Закона о електронском потпису из 2001, уређује правило по којем се сматра да је захтев писмене форме испуњен и када стране размене писма или се нагоде помоћу неког комуникацијског средства које омогућава да се са сигурношћу могу утврдити постојање и садржина изјаве, као и идентитет лица које изјаву даје (чл. 64(4) ЗОО). Извршена је, у ствари, допуна правила из чл. 64(4) ЗОО 2001 (чл. 72(4) ЗОО 1978). Све се ове измене и допуне, значи, манифестирају на облик понуде и, коначно, на облик уговора. Ово имајући у виду да размена писмена, по основној идеји законодавца, задовољава потребе форме независно да ли је уговор по правилу неформалан или пак законски формалан, што је прихватила и пракса. Тако, по одлуци Врховног суда Македоније, Рев. 817/81 од 10.12.1981. године, у случају када је законом прописана писмена форма уговора тиме да потписи уговорних страна морају бити оверени у суду, писмена понуда о закључењу договора и њезин прихват који су дати преко суда се изједначавају са писмено овереним уговором.

Коначно, Новела 2008. је преузела одредбу из узансе бр. 21 Општих узанси за промет робом – ОУПР.¹³ У одредби чл. 30-а ЗОО се пред-

12 Овом допуном одредба чл. 20(2) ЗОО 2001 (чл. 28(2) ЗОО 1978) постаје чл. 20(3) ЗОО.

13 Службени лист Федеративне Народне Републике Југославије, бр. 15/54.

виђа да писмена понуда обавезује понудиоца и када није потписана од овлашћеног лица само ако је дата на пословном папиру (меморандуму) којим се овај служи у пословању, ако је потписана на уобичајени начин, ако се тиче делатности којом се овај редовно бави и представља део њеног редовног обима и ако понуђени није знао нити је могао знати да је потписана од неовлашћеног лица. Примену наведеног правила је прихватила и пракса. Тако, у смислу става привредног судства бивше СФРЈ, заузет на XXIV-ом координационом састанку одржаном у Дубровнику, 24-26.05.1990, понуда односно прихват понуде дани на пословном папиру обвезују понудиоца односно понуђеног, премда их није потписала овлашћена особа, ако су испуњени сви услови предвиђени општом узансом за промет робом бр. 21. Увођење овог правила је нарочито значајно имајући у виду да је Влада Републике Македоније „укинула“ све постојеће узансе у 2008.¹⁴

2. Елементи понуде

Као што се види, што се тиче појма понуде, пројектом треће књиге ГЗРМ нису учињене неке веће интервенције, имајући у виду да су битније измене и допуне извршене Новелом 2008. Пројекат треће књиге ГЗРМ, са друге стране, уводи интервенције у погледу елемената понуде. Наиме, јасно је да по одредби чл. 24(1) ЗОО (чл. 32(1) ЗОО 1978) понуда, као једнострана изјава воље, мора да садржи све битне састојке уговора који се намерава закључити.¹⁵ Пројектом треће књиге ГЗРМ, по одредби чије се увођење предлаже у чл. 18 ЗОО (чл. 26 ЗОО 1978), предвиђа се да су битни они састојци уговора који произлазе из саме његове природе, који су одређени правилима ГЗРМ или другим прописом, као и они предвиђени од уговорних страна. Као што се види, приступ пројекта треће књиге ГЗРМ је да се понудом требају обухватити и тзв. субјективно битни елементи уговора,¹⁶ односно да уговор настаје када понуђени прихвати и ове елементе уговора. Ово, свакако, поред елемената на које указују правила меродавних прописа као и правила која се имају применити на основу самих ових прописа, као обичаји и пракса.¹⁷

14 Вид. Ненад Гавриловић, „За узансите [О узансама]“, *Правник*, бр. 240/2012, 46.

15 Тако, по одлуци Привредног апелационог суда, Пж. 3158/2011(1) од 23.12.2011. године, уговор не постоји ако нема сагласности воља о битним елементима уговора, па се исти не може одобрити ни конклюдентним радњама уговорних страна.

16 Вид. М. Орлић, *Закључење уговора*, Београд, 1993, 244 и даље.

17 Тако, на пр., по одлуци Врховног суда Црне Горе, Пж. 69/96 од 01.04.1997. године, понуда - профактура за закључење уговора у привреди у условима наглашених инфлаторних успона

Релевантност тзв. објективно битних елемената уговора, односно његових састојака без којих уговор не може постојати као такав, је неспорна. Тако, по одлуци Врховног суда Србије, Прев. 316/94, понуда која не садржи битне састојке уговора (у конкретном случају номинално изражену цену) није потпуна, па није ни подобна за прихватање. Са друге стране, по угледу на узансу бр. 5 ОУПР, пројекат треће књиге ГЗРМ потенцира и релевантност тзв. субјективно битних елемената уговора. Начелно, може бити спорно који је домет ове интервенције, нарочито имајући у виду да је одредба од индивидуалном потпуњавању уговорних празнина¹⁸ задржана. Овај спор, међутим, постоји у актуелном систему ЗОО.¹⁹ Наиме, претходни чл. 24(2) ЗОО 2001. (чл. 32(2) ЗОО 1978) Новелом 2008. постаје чл. 24(3) ЗОО. Пројекат треће књиге ГЗРМ, међутим, предвиђа да се одредба из чл. 24(3) ЗОО (чл. 32(2) ЗОО 1978) уреди као питање елемената уговора у чл. 18. ЗОО (чл. 26. ЗОО 1978). Уколико овај приступ остане, потребно ће бити у пракси чинити не само јасну разлику између услова уговарања и услова испуњења,²⁰ него и јасну разлику између тзв. субјективно битних елемената и тзв. небитних (споредних (!)) елемената уговора. Да пројекат треће књиге ГЗРМ стоји на релевантности тзв. субјективно битних елемената уговора потврђује и предложено решење по којем се правило да понуда дели судбину форме законски формалног уговора (чл. 30. ЗОО; чл. 38(1) ЗОО 1978) примењује и на случајеве уговорене форме.

3. Обавезност понуде

Понуда, у принципу, није само правно перфектна него и обавезна за понудиоца. Обавезност понуде је најпре последица њене перфектности, односно капацитета потпуне понуде да путем пуноважног акцепта доведе до закључења уговора. У том смислу, пројекат треће књиге ГЗРМ задржава правило да слање каталога и огласа не представља понуду за за-

подразумева обавезу плаћања у року „одмах“ и када у њој није означено до када обавезује понудиоца.

18 Вид. Ненад Гавриловић, *Формата на договорите во домашното и компаративното договорно право*, магистерски труд, Скопје, 2008, 124-125.

19 Упор. Јакша Барбић, *Sklapanje ugovora po Zakonu o obligacionim odnosima: saglasnost volja*, Zagreb, 1980, 59-66.

20 Тако, по одлуци Врховног суда Републике Српске, Рев. 25/95 од 17.07.1995. године, ако понуђени према условима понуде у одређеном року није исплатио понудиоцу цену садржану у понуди не може се сматрати да је понуда прихваћена и склопљен уговор о продаји пословне просторије.

кључење уговора него само позив да се учини понуда под објављеним условима (чл. 27. ЗОО; чл. 35. ЗОО 1978). Овим се решењем само подвлачи релевантност тзв. намере обавезивања у систему ЗОО. Спорно је, са друге стране, дали се слање каталога или огласа може сматрати понудом ако конкретни акт садржи све елементе понуде.²¹ Тако, на пр., по одредби чл. 437(1) Руског грађанског законика, рекламе и други предлози намењени недефинисаној групи лица се, по правилу, неће сматрати понудом него позивом да се направи понуда, осим ако предлогом није друкчије наведено.²² Што се тиче праксе, по одлуци Врховног суд Републике Српске, Рев. 113/02 од 07.08.2002. године, давање огласа путем штампе или на неки други начин, којим се унапред позивају непозната лица да учине понуду под објављеним условима није понуда за склапање уговора него позив да се учини понуда коју давалац понуде није дужан прихватити.

Пројекат треће књиге ГЗРМ такође задржава правило да је понудилац везан понудом изузев кад је искључио своју обавезу да одржи понуду или ако то искључење произлази из околности посла (чл. 28(1) ЗОО; чл. 36(1) ЗОО 1978). Оно што је пројектом треће књиге ГЗРМ, путем допуне наведене одредби, изричито уређено је то да је понудилац везан садржајем понуде од момента кад ју је понуђени добио,²³ у смислу чл. 15(1) БК. Из правила обавезности понуде постоје два изузетка. Понудилац, најпре, сходно начелу слободног уређивања облигационих односа (чл. 3. ЗОО; чл. 10. ЗОО 1978), може навести у понуди да се не сматра њом везан. Правно-технички, овде се и не ради о понуди у стриктном смислу речи јер та понуда нити је обавезна, нити пак перфектна.²⁴ Даље, понуда није обавезна и ако њена необавезност произлази из околности посла. Овим су покривени случајеви које налажу свакодневни промет и пословни односи међу субјектима а нарочито трговачки обичаји и пракса, као

21 Вид. Mladen Draškić, „Slanje kataloga i oglasa (član 35)“, *Komentar Zakona o obligacionim odnosima: knjiga prva* (ur. Slobodan Perović, Dragoljub Stojanović), Beograd, 1980, 204.

22 Вид. Јадранка Дабовић-Анастасовска, Н. Гавриловић, „Понятие и заключение контрактов в македонском праве, российском праве и в Принципах европейского договорного права“, *Актуальные вопросы государства и права в Республике Македонији и в Российской Федерации* (ур. Гале Галев), Скопје, 2008, 392.

23 Вид. Boris Vizner, Vladimir Kapor, Slavko Carić, *Ugovori građanskog i privrednog prava*, Rijeka, 1971, 31-32.

24 Вид. Jadranka Dabović-Anastasovska, Nenad Gavrilović, „Zaključenje obligacionog ugovora u makedonskom pravu“, *Pravni život*, br. 10/2006, 1188.

изузетак из и даље прихваћеног начела јединства облигационог права.²⁵ Обичаји и пракса, наиме, могу указати на примену посебних правила у погледу обавезности понуде, имајући нарочито у виду измењени концепт примене трговачких обичаја и праксе Новелом 2008.²⁶ Постоје, наиме, случајеви када се из околности у којима је понуда учињена може закључити да је понуда или фактички део преговарачког процеса или пак околности налажу њену необавезност због обичаја у промету. Тако, на пр., необавезне понуде су правило код међународних трговачких уговора.²⁷ И овде, правно-технички, стриктно се не може говорити о понуди.

Новелом 2008. су извршене допуне у погледу института опште понуде, односно у погледу њене обавезности. Задржан је, при том, третман излагање робе са означањем цене (чл. 26. ЗОО; чл. 34. ЗОО 1978) за општу понуду.²⁸ Општа понуда, свакако, мора садржати тзв. намеру обавезивања.²⁹ Допунама извршеним Новелом 2008. се даље уређује рок важење опште понуде. Ово се врши додавањем нових правила у чл. 25. ЗОО (чл. 33. ЗОО 1978). Најпре се, по угледу на чл. 2:201(3) ПЕУП, уређује да уколико у општој понуди није предвиђен рок њезине обавезности, онда се сматра да понуда обавезује све док се залихе добара које понудилац држи, а на које се понуда односи, не потроше, док не престане његова способност пружања понуђених услуга, односно док не престане његова способност да преноси или одступа одређено право (чл. 25(2) ЗОО).³⁰ Слич-

25 Вид. Јадранка Дабовић-Анастасовска, Горан Коевски, Ненад Гавриловић, „Именоване и неименоване уговорне облигације у пројекту грађанске кодификације Републике Македоније“, *Право и привреда*, бр. 4-6/2015, 76 и даље.

26 Вид. Nenad Gavrilović, Neda Zdraveva, „Обичај као извор облигационог права“, *Pravni život*, br. 10/2012, 485-486.

27 Вид. Radomir Đurović, *Međunarodno privredno pravo: sa obrascima ugovora*, 12. izdanje, Beograd, 2004, 268.

28 По одлуци Врховног суда Хрватске, Рев. 2306/87 од 17.05.1988. године, плаћањем робе по цени која је била истакнута у време продаје купац је у целини удовољио својој обавези плаћања цене, па продавац нема право накнадно захтевати разлику цене без обзира на разлоге због којих је пропустио урачунати елементе од којих се формира цена робе изложене на продају.

29 Тако, по одлуци Високог трговачког суда Хрватске, Пж. 595/94 од 28.03.1995. године, јавни натечај на којем се позива неодређен број особа да поднесу понуду за склапање правног посла не значи општу понуду, већ позив да се поднесе понуда уз објављене услове. Такође, по одлуци Врховног суда Србије, Рев. 1996/93 од 09.06.1993. године, оглас о јавном надметању путем прикупљања писмених понуда за продаји пословног простора не представља понуду за закључење уговора, већ само позив да се под објављеним условима понуда учини.

30 Вид. Борка Тушевска, „Понуда на неодредени лица: општа понуда [Понуда неодреденим броју лица: општа понуда]“, *Правник*, бр. 209/2009, 10-11,

но је правило садржано и у чл. II.-4:201(3) НЗРО. Новелом 2008. је такође уређено допунско правило које подразумева да када је општа понуда у којој није одређен рок њезине обавезности престала због немогућности понудиоца да и даље преноси или одступа одређена права, онда заинтересовано лице има право на накнаду штете коју је претрпело верујући да ће се примитком његове изјаве о прихватању са стране понудиоца уговор сматрати закљученим. Пројекат треће књиге ГЗРМ задржава ова правила и, по угледу на одредбе чл. 2:202(2) ПЕУП и чл. II.-4:202(2) НЗРО, у чл. 25. ЗОО (чл. 33. ЗОО 1978) додаје правило по којем се општа понуда може опозвати само уколико је опозив учињен на исти начин на који је учињена и општа понуда.

Вероватно најбитнија реформа правила обавезности понуде извршена пројектом треће књиге ГЗРМ се односи на разликовање између повлачења понуде и опозива понуде. Актуелни систем ЗОО, као што је случај и са системом ЗОО 1978, начелно се базира на принципу да је понуда неопозива. Формулација чл. 28(2) ЗОО (чл. 36(2) ЗОО 1978) говори о опозиву понуде мада се, предвиђајући да се понуда може опозвати само ако је понуђени примио опозив пре пријема понуде или истовремено са њом, у ствари уређује институт повлачења понуде.³¹ Овим се разликовањем у македонско право коначно уводе правила уобичајена за међународне и европске правне изворе и пројекте уговорног права.³² Због тога се пројектом треће књиге ГЗРМ, путем допуна чл. 28 ЗОО (чл. 36 ЗОО 1978), најпре уређује да се понуда може повући, чак и кад је неопозива, само ако је понуђени примио повлачење пре пријема понуде или истовремено са њом. Даље се уређује да се понуда може опозвати све до закључења уговора, уколико опозив стигне понуђеном пре него што овај испрати свој прихват. Овим се прихвата устаљено разликовање између повлачења и опозива понуде, какво га познају правила БК, НЕУП, НЗРО, НМТУ и ЗЕПП. Коначно, пројекат треће књиге ГЗРМ уређује два случајева апсолутне обавезности понуде, односно случајева када се понуда не може опозвати.

То је најпре случај кад је у самој понуди предвиђено да је неопозива. Неопозивост понуде, иначе, може да произађе било из чињенице да је одређен рок за њен акцепт било на неки други начин. Уређујући први случај неопозивости понуде, пројекат треће књиге ГЗРМ се првенствено

31 Вид. Ивица Јанковец, *Привредно право*, 4. издање, Београд, 1999, 254; Гале Галев, Јадранка Дабовић-Анастасовска, *Облигационо право*, 3-то издание, Скопје, 2012, 450.

32 Вид. Борка Тушевска, *Међународно прави аспекти на понудата*, Скопје, 2009, 107-113.

базира на правилима чл. 16(2)(а) БК. Формулација је широка тим да покрива ситуације када је у понуди изричито наведено да је неопозива, ситуација када је у понуди предвиђен рок њезине неопозивости, ситуација када је у понуди садржан фиксни рок за акцепт, тим да је претпоставка неопозивости у овом случају оборива.³³ Формулација овог типа је садржана и у одредби чл. 2.1.4(2)(а) НМТУ.³⁴ Постоје и нешто друкчији приступи, као што је случај са одредбом чл. 2:202(3)(а) и (б) НЕУП где се ситуација када се предвиђа да је понуда неопозива и ситуација где се предвиђа фиксни рок за акцепт третирају одвојено. И у овом случају се може, међутим, извести закључак о неопозивости понуде на други начин као, на пр., имајући у виду понашање понудиоца.³⁵ Овај приступ следе и одредбе чл. II.-4:2:202(3)(а) и (б) НЗРО и чл. 32(3)(а) и (б) ЗЕПП.³⁶

Други случај неопозивости понуде су ситуације када је понуђени разумно веровао да је понуда неопозива и понашао се сагласно томе. Извор овог другог изузетка пројекта треће књиге ГЗРМ су такође правила БК (чл. 16(2)(б)). Сличан изузетак познаје и одредба чл. 2.1.4(2)(б) НМТУ. Наведени изузетак такође познају правила НЕУП (чл. 2:202(3)(в)). Битно је, стога, начело разумности. Разумност, у смислу чл. 1:302. НЕУП, је конкретизација начела савесности и поштења (чл. 1:201. НЕУП) и сматра се као понашање страна које је сходно са претпостављеним понашањем уговорних страна које би оне сматрале разумним. При процени опредељеног понашања за разумно, нарочито се имају узети природа и циљ уговора, околности случаја и добри пословни и професионални обичаји и пракса. Наведени изузетак је, коначно, садржан и у одредбама чл. II.-4:2:202(3)(в) НЗРО и чл. 32(3)(в) ЗЕПП. Битно је споменути, такође, да решења НЗРО и ЗЕПП садрже и правила о конкуренцији правила о неопозивости понуде и права на повлачење од уговора. Тако, у смислу чл. II.-4:2:202(4) НЗРО, правила о неопозивости понуде се не примењују у случајевима када понудилац има право да се, по правилима НЗРО, повуче од уговора закљученим прихватом понуде. Недостатак

33 Вид. Franco Ferrari, „Article 16“, *UN Convention on Contracts for the International Sale of Goods (CISG): Commentary* (eds. Stefan Kröll, Loukas Mistelis, Maria del Pilar Perales Viscasillas), München, 2011, 250-253.

34 Вид. International Institute for the Unification of Private Law (UNIDROIT), *UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts 2010*, Rome, 2010, 40-41.

35 Вид. Ole Lando, Hugh Beale (eds.), *Principles of European Contract Law: Parts I and II*, The Hague, 2000, 165.

36 Вид. Evelyne Terryn, „Article 32“, *Common European Sales Law (CESL): Commentary* (ed. Reiner Schulze), Baden-Baden, 2012, 189.

овог правила би довео до ситуације да одређени понудилац учини непунважну изјаву о опозиву понуде а да не схвати да му је потребна посебна изјава о повлачењу од уговора.³⁷ Правило је императивно, у смислу да стране не могу искључити његову примену на штету понудиоца. Слично правило је садржано у одредби чл. 40(4) ЗЕПП и исто се примењује једино када је понудилац потрошач.

III Закључна разматрања

Имајући у виду предложена решења пројекта треће књиге ГЗРМ о понуди за закључење уговора, могуће је извести неколико закључака. Прво, може се идентификовати постојање континуираног процеса реформе македонског облигационог права. Ово најпре преко решења Новеле 2008. а свакако имајући и у виду предложена решења пројекта треће књиге ГЗРМ. Друго, сам садржај решења пројекта треће књиге ГЗРМ показује да су њихов узор претежно решења садржана у међународним и европским правним изворима и пројектима уговорног права. Овим је се вероватно желело да се искористе неспорна компаративна истраживања учињена при припреми самих међународних и европских правних извора и пројеката уговорног права. Треће, као што показује претходна дискусија, измене и допуне у погледу понуде за закључење уговора су претежно фокусиране на сам појам понуде, на њене елементе и на њену обавезност. Што се тиче појма понуде, пројекат треће књиге ГЗРМ се навраћа на основни концепт ЗОО 2001. и ЗОО 1978, како би се потенцирала перфектност понуде, односно тзв. намера обавезивања која је јасно подвучена у међународним и европским правним изворима и пројектима уговорног права. У погледу елемената понуде, пројекат треће књиге ГЗРМ се навраћа концепту ОУПР у погледу релевантности тзв. субјективни битних елемената уговора, а сагласно начелу слободног уређивања облигационих односа. Када је у питању обавезност понуде, пројекат треће књиге ГЗРМ коначно расчишћава дилеме око опозива понуде и то по угледу на решења садржана у међународним и европским правним изворима и пројектима уговорног права.

Коначно, може се извести генерални закључак да се решења пројекта треће књиге ГЗРМ о понуди за закључење уговора крећу између

37 Вид. Christian von Bar, Eric Clive (eds.), *Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law: Draft Common Frame of Reference (DCFR), Volume I*, Oxford, 2010, 303.

(претежно) германске правне традиције,³⁸ преко одредаба ОУПР, ЗОО 1978. и ЗОО 2001, са једне стране, и модерних правила међународних и европских правних извора и пројеката уговорног права, са друге. Понуда и њезин прихват су, по правилима пројекта треће књиге ГЗРМ, и даље елементарни механизам закључења уговора. Ово и поред горе споменутог подвлачења тзв. довољне сагласности у међународним и европским правним изворима и пројектима уговорног права. Тако, у смислу чл. 2:101(1) НЕУП, уговор је закључен ако уговорне стране имају намеру да се правно обавежу и ако постигну довољну сагласност док, у смислу чл. 2:203(1) НЕУП, довољна сагласност постоји ако су уговорне стране у довољној мери одредиле услове уговора да би се уговор могао извршити или се пак ови услови могу одредити на основи НЕУП. Сличан је приступ правила НЗРО (чл. II.-4:103(1)). Одредба чл. 2.1.1. НМТУ, са своје стране, предвиђа да се уговор може закључити или путем понуде и акцепта или понашањем страна довољним да се покаже сагласност. Такође, по одредби чл. 30(1) ЗЕПП, уговор је закључен ако стране постигну сагласност, ако имају намеру да ова сагласност има правне последице и ако ова сагласност, допуњена по потреби правилима ЗЕПП, има довољан садржај да би произвела правне последице. Све ово, међутим, не мења суштински стање ствари.³⁹ Тако, одредба чл. 18. ЗОО (чл. 26. ЗОО 1978) и даље јасно предвиђа да је уговор закључен кад су се уговорне стране сагласиле о битним састојцима уговора. Начини изјава воље су пак јасно и широко уређени (чл. 20. ЗОО; чл. 28. ЗОО 1978). Механизам понуде и акцепта је, стога, и даље релевантан не спречавајући, при том, да свака довољна сагласност доведе до закључења уговора.

38 Вид. Konrad Zweigert, Hein Kötz, *An Introduction to Comparative Law* (trans. Tony Weir), 3rd edition, Oxford, 1998, 361-362.

39 Упор. Thomas Pfeiffer, „New Mechanisms for Concluding Contracts“, *New Features in Contract Law* (ed. Reiner Schulze), München, 2007, 161 и даље.

Jadranka DABOVIC-ANASTASOVSKA, PhD
Professor at the Faculty of Law “Iustinianus Primus”,
University “Ss Cyril and Methodius” in Skopje, Republic of Macedonia

Nenad GAVRILOVIC, PhD
Associate Professor at the Faculty of Law “Iustinianus Primus”,
University “Ss Cyril and Methodius” in Skopje, Republic of Macedonia

**OFFER FOR CONCLUSION OF A CONTRACT
IN THE CIVIL LAW CODIFICATION PROJECT
OF THE REPUBLIC OF MACEDONIA**

Summary

In this paper, the authors deal with the issue of legal regulation of the offer for conclusion of a contract in the project of the third book of the Civil Code of the Republic of Macedonia concerning the law on obligations. Individually reviewed are the reforms of rules of the offer concerning the notion of an offer, the elements of an offer and those on the (ir)revocability of an offer. During the discussion the paper sets out both the rules established by the 2008 amendments to the Macedonian Law of Obligations and the new proposed rules of the codification project. The discussion of the authors demonstrates that the proposed solutions are based on established legal traditions while they also mirror modern solutions of international and European legal sources and projects of contract law.

Key words: *contract, offer, offer’s elements, (ir)revocability of offers, reform*